Horváth Róbert

A JOBBOLDALISÁG ÉRVÉNYÉRŐL ÉS IDŐBELI HOSSZÁRÓL

Válasz Vona Gábornak

Már korábban kérdezték néhányan, hogy miért kell jobboldaliságra vonatkozó alcímmel „megterhelni" egy olyan elegáns, téma- és gondolatgazdag, olykor tudományos szempontból is értékes folyóiratot, amilyen a *Magyar Hüperión*. 1993 óta foglalkozom a jobboldaliság közvetítésével, s talán azok közé tartozok, akik hozzájárultak az utóbbi évtizedben tapasztalható magyarországi elfogadottságához. Eddigi szerzői és szerkesztői tevékenységemnek mintegy a felét fordítottam a jobboldaliság elmélyítésére és érvényesítésére, ami feljogosíthat arra, hogy most nyilvánosan és kiterjedt összefüggésben válaszoljam meg az iménti kérdést. Inkább kiegészítem, mint megismétlem, amit a jobboldaliság kapcsán eddig elmondtam. Teszem ezt azért is, mert a felvetés láthatóan jóindulatú, és mert nem szeretném, ha a jelen folyóirat – és a saját munkásságom – másik fele, további része figyelmen kívül maradna, ilyen vagy olyan indíttatású redukciók révén.

Azzal kezdem, hogy a *„jobboldali politika"* és a *jobboldaliság* számomra nem teljesen szinonim fogalmak: az utóbbi az előbbi valamiféle elkülöníthető lényegét képezi. Politikai összefüggésből indul ki, politikai kontextust használ, annak keretei között tartja magát, de egyszersmind túlmutat a politikán. A jobboldaliság ekképpen egy benső minőség, egy korszakokon átívelő lényegiség. Az utóbbi évtizedben nemcsak a jobboldali politika szerzett újra létjogosultságot Magyarországon, hanem valamelyest elterjedt az a felfogás, amely a jobboldaliságot nem a létező jobboldali pártokból vezeti le, nem azok függvényévé teszi, hanem részben függetlenként tekinti, kvázi-örökérvényűként a politika világán belül. Mindenesetre létezik viszonylagos és nem-viszonylagos jobboldaliság.[1] Az egyik az aktuális politikára vonatkozik és párthelyzetből következik, a másik egy benső minőség, amely kevésbé függ az időtől és a politikai változásoktól, tágabb történelmi perspektívával bír és állandóbb. A jobboldaliság utóbbi felfogása ma már nem pusztán egy szűk kör gondolata.

Fel lehet vetni, hogy a relatív és a nem-relatív jobboldaliság e megkülönböztetése önkényes, semmilyen történelmi és politikai megalapozottsága nincs. Én úgy látom, hogy a viszony-

[1] A relatív és az abszolút jobboldaliság megkülönböztetésével kapcsolatban lásd például Buji Ferenc: László András és a metafizikai tradicionalitás. In László András: *Solum Ipsum. Metafizikai aforizmák*. Nyíregyháza, 2000, Kötet Kiadó, 176–177. o.

lagos és a nem-viszonylagos jobboldaliság tételezésének a hiánya az, ami történelmietlen és politológiailag-politikailag-stratégiailag dilettáns. Sajnos kevéssé tudatosítják, hogy a jobboldaliság ideájának születésében nemcsak a korabeli francia nemzetgyűlés két fő erejének viszonylatai játszottak meghatározó szerepet, hanem parlamenten kívüli erők és erőfeszítések is. Arról van szó, hogy a jobboldaliság igenlésébe kezdettől fogva bekapcsolódtak olyan személyek, akik nem csupán az ülésterem elnökének bal oldalán helyet foglaló forradalmár újítók és a jobbján helyet foglaló mérsékeltek ellentétéből indultak ki. A relatív jobboldal[2] értékeire hivatkoztak ugyan, ám azok segítségével egy örökérvényűbb, nem-relatív jobboldaliságot hangsúlyoztak. Ez a jobboldali idea későbbi történeti és intellektuális kibontakoztatásakor még inkább így történt.

„A jobboldaliság (…) egy benső minőség, egy korszakokon átívelő lényegiség. (…) Eszmei érvénye akkor is fennáll, ha a társadalmi és a történelmi realitás oly mértékben komplexszé válik, hogy a jobb- és a baloldali ellentét mentén egyre nehezebben lesz leírható."

Idővel és időközben kialakultak olyan „jobboldalinak" mondott formák és kategóriák, amelyeknek a „politikai jobboldalnál" is kevesebb közük van a jobboldaliséghoz. A szabadpiacot igenlő „jobboldali közgazdaság" vagy a jogtörténet bizonyos fejleményei *nem* jobboldaliak az imént említett kiindulópont és alaphelyzet szempontjából. Részletkérdések, eltérő kategóriák, rossz válaszok. Bizonyos „baloldali" – egykor az volt, vagy annak mondott – jelenségeket, amilyen például a szociális érzékenység, az álelitek bírálata vagy a huszadik századi nemzetállamok, viszont úgy láthatunk, melyek a klasszikus jobboldaliságnak is *részét* képezték. Mindemellett a jobboldaliság alapvetően nem tudományos, leíró kategória (noha nem tudománytalan). Nem a társadalmi valóság analitikus leírására szolgál elsőlegesen, hanem normatív. Eszmei érvénye akkor is fennáll, ha a társadalmi és a történelmi realitás oly mértékben komplexszé válik, hogy a jobb- és a baloldali ellentét mentén egyre nehezebben lesz leírható.

A huszadik század közepétől a jobboldaliság hangsúlyozása egyre inkább a világnézet meglétének igenlését jelenti. A tizennyolcadik század végén, a tizenkilencedik században és a huszadik század első felében még ellentétes világnézetek harcoltak egymással. Nagyjából 1945 és 1968 után beköszöntött a világnézettelen emberek kora, azoké, akiknek nincs világnézetük, pontosabban, akik számára a saját világnézetük mibenléte nem kellőképpen tudatos. Ez csak negatív ok, de magam ezen a ponton kapcsolódtam a jobboldaliságot hangsúlyozók táborába. Alapvetően vallási és szellemi érdeklődésem dacára azért foglaltam állást a jobboldaliság mellett, hogy küzdjek a világnézettelenség ellen. Azért, hogy az embereknek legalább valamilyen nagyon alapszintű, de tudatosított világnézetük legyen. Hogy a világnézet ne legyen amorf, önmaguk előtt homályos. És hogy alapjaiban helyes, értékes legyen, ne baloldali – vagyis közhelyszerű, populáris és anyagias. (Ez utóbbi minősítésekre mindjárt részletesebben kitérek.)

Ami a pozitívumokat, vagyis a nem csupán tagadólagos és küzdelmes okokat illeti: a jobboldaliság valódi idea, a szó eredeti, platóni értelmében. Látható, látott és látó valóság. Csak egy politikai idea ugyan, de egy *idea*. Egy politikai lényegiség és *valóság*, amelyet szellemi szemünkkel látunk. Az ideák sorába tartozik, melyek – többé vagy kevésbé hierachikusan – a külön-

[2] Hiszen a konvent jobboldali erői csak viszonylagosan voltak jobboldaliak, hasonló módon „az uralkodó leglojálisabb *ellenzékéhez*" Angliában.

féle megnevezésekkel illetett legfőbb ideához vezetnek: a Jóhoz, a Széphez, az Egyhez, Istenhez. Valóságos módon. A jobboldaliság így nem csak egy gondolat, egy elméleti modell, egy eszme (a platóni szó elváltozott, megmásított értelmében), nem csak egy ideológia (szintén pejoratíve[3] értve). Nem minden politikai fogalomnak, kategóriának van ideaértéke, és nem mindegyiknek azonos az ideaértéke. A jobboldaliságnak azonban bizonyosan van, és az is bizonyos, hogy a jobboldaliság – ha a fenti módon értelmezzük – az egyik legnagyobb ideaértékkel bíró politikai fogalom, kategória. A baloldaliság nem vezet a legfőbb Jóhoz, Istenhez – általában tagadja a valóságát –, vagyis nem idea a szó eredeti módján. A baloldaliság csupán ideológia, és lecsökkent, mint mondtam, például közhelyes ideológiai valóság. Egy magatartás, amelynek hibás voltát az utóbbi kétszáz év bizonyította.

✣

Hamvas Béla valahol azt írta, meghatározott időnként újra kellene fordítani Platónt, hogy az újabb nemzedékek a saját nyelvezetüknek megfelelő keretek között találkozhassanak a bölcs által közvetített elvekkel. Valami ilyesmit mond Vona Gábor a jobboldaliság kapcsán „Modern konzervativizmus" című írásában, ahol *„a jobboldali idea gyakorlati továbbvitelére"* tesz kísérletet az alcím tanúsága szerint.[4] A modern média eleve meglévő torzító természetét mutatja, hogy a témához kapcsolódó korábbi írásaiból ez a szándék egyáltalán nem derült ki.[5] 2015-től egyre több konkrétumot tapasztalhattunk a tekintetben, hogy a Jobbik – nevének is ellentmondva! – fokozatosan elhagyja a jobboldaliság hangsúlyozását. Ennek jegyében állt az elnök „Októberi gondolatok" című írásának egy része,[6] ezt mutatta *„tabudöntögető"* bejegyzésének 3. és 4. fejezete,[7] évértékelő-évadnyitó beszédében pedig azt állította, hogy a jobb- és baloldaliság *„egy hamis törésvonal"*,[8] *„a legkínzóbb, legkevésbé hasznos, sőt kifejezetten káros megosztottság"*.[9] Most jelentős mértékben mást olvashatunk: részben *„a jobboldaliság szellemi tartalma"* gyakorlati *„átmentésével"* foglalkozik.

Komolyabb és hosszabb írásai tükrében a szerző nemcsak távol áll a média által róla sugallt

[3] Az említett világnézettelenség – főként 1945 után – kéz a kézben jár az ideológiák tagadásával. Pedig az ideológia tág és egyszersmind alapvető értelemben (betű szerint is) az ideákra vonatkozó tudományt jelenti: az ideaérték módszeres meghatározni tudását. Ehhez képest például Orbán Viktor felfogásában valamiféle elmebeli őrület vagy filozófusi monománia, ami szemben áll a gyakorlattal és a valósággal. Észre kellene venni, hogy a pragmatizmus maga is ideológia, amiként az állítólagos ideológia-mentesség is (az ideológia szó alászállított értelmében). Az ideológia-mentesség ideológiájának korában élünk. S ez minden ideológia vége és alja.

[4] Lásd a folyóirat jelen számában.

[5] Az „eleve" szóval itt arra szerettem volna utalni, hogy a modern médiák minden szándékos külső manipuláció nélkül, pusztán formai sajátosságaik révén is torzítanak.

[6] http://alfahir.hu/vona_gabor_oktoberi_gondolatok. (Valamennyi internetes hivatkozás utoljára megtekintve: 2016. augusztus 5.)

[7] https://www.facebook.com/vonagabor/posts/10153994257884623:0 és https://www.facebook.com/vonagabor/photos/a.10150160184994623.341499.247920204622/10154051764414623/?type=3&theater.

[8] http://alfahir.hu/itt_elolvashatja_vona_gabor_teljes_beszedet.

[9] https://www.youtube.com/watch?v=oOCiGrHThEU (15,06–15,14 perc). Mellékesen megjegyzem, hogy a *„hamis törésvonal"* és a *„meritokrácia"* kifejezéseket valószínűleg László András használta először a rendszerváltozás utáni magyarországi politikai irodalomban. Lásd például: *A jobboldaliság alapelvei*. Debrecen, 2013, Kvintesszencia Kiadó, 39–43. o. (E kötet tizennyolc korábbi tanulmány gyűjteménye egy újabb beszélgetéssel.)

képektől, hanem ismeri például az ideaértékű jobboldaliság és az aktuális „politikai jobboldal" közötti különbséget is. Azt mondja: *„a mai politikai pártok lényegében mind baloldaliak"*. Hangsúlyozza, hogy csupán *„gyakorlati"* szempontból tartja elavultnak a jobboldaliság–baloldaliság ellentétpár használatát, eszmei szinten nem. Komoly dolgokra terjed ki a figyelme: *„felmerül annak a kérdése, hogy nem okoz-e értelmezési skizofréniát, még nagyobb zavart, ha az eszmei igazságokat nem kívánjuk érvényesíteni a társadalom gyakorlati folyamatainak leírásában. A kérdés nem csupán fontos, de jogos is."* Ám éppen az ideák szférájában – véleményem szerint – nem értett meg néhány fontos dolgot. A jobboldaliság ugyanis, mint már megjegyeztem, nem egyszerűen idea, hanem *politikai* idea. Ebből következően nem válik, nem válhat *teljesen* szét a mindenkori „politikai jobboldal" és a benső minőségként, lényegiségként értett jobboldaliság. Nem szabad, sőt abszurd élesen szétválasztani ezeket. Már láttuk, hogy az ideaértékű jobboldaliság kezdettől fogva a „politikai jobboldal" erőit használta saját, mélyebb igazságainak érvényesítéséhez… Minden politikai idea hasonlóképpen áll fenn, csupán így lehetséges: „alsóbb dolgok" mély figyelembevétele révén. Platón kapcsán Hamvas a fordításról beszélt, nem az ideák megváltoztatásáról, elhagyásáról vagy kritikájáról.

A magam részéről nem találom meggyőzőnek és elégségesnek az azzal kapcsolatos érveket, hogy *„a jobboldali–baloldali kategóriák egyáltalán nem működnek már"*; hogy teljesen *„elavultak"* lennének; hogy *„gyakorlati megvalósításuk leküzdhetetlen nehézségekbe ütközött"*, és *„zavaró tendenciák"*; hogy *„a baloldalinak és jobboldalinak mondott politika elvesztette értelmét"*, s azokban gondolkozni *„nem érdemes"*. Elhangoznak ugyan dolgok, lényegében azonban semmi azokon a problémákon kívül, amelyeket fentebb jeleztem, és amelyeket viszonylag könnyen el lehet távolítani egy következetesen jobboldali politika útjából.

A *„21. századi politika"* nem igazán ideaértékű érv. Mondhatni, hogy visszaélés a saját életkorral, a „biológiai fiatalsággal",[10] akkor is, ha tudatosítja az időbeli helyzetet. Szellemileg ez utóbbi puszta minimum, nem igazán szellemi lépés. Sajnos nincs kimondva az sem, hogy a jobboldaliság–baloldalisághoz hasonló módon *minden más* ismert politikai kategória elégtelen az újabb társadalmi-politikai valóságok leírása szempontjából, sőt, alkalmatlanabb, rosszabb. Megismétlem: a nem-viszonylagos jobboldaliság *ab ovo*, eszmetörténeti szempontból is a viszonylagos jobboldal értékeit és eredményeit használta fel a maga nemrelatív, ideális voltának megfogalmazásaihoz. Ezen alapult a jobboldaliság történeti, ideológiai kibontakozása. Az ehhez való, nem csupán etikai értékű hűség jegyében csak néhány – jobbára szakemberek által hangoztatott – közgazdasági és jogi „jobboldali" kategóriát kellene félretenni, s néhány „baloldalinak" bélyegzett politikai sajátossággal kapcsolatban kimutatni, hogy nem „eleve" baloldali. Így a jobboldaliság gyakorlati érvénye és értéke ma is világos. Más szavakkal: ha nem csupán átmeneti aktuálpolitikai szereplő – akár vezető szereplő –, hanem szellemi értékekre hivatkozó párt kíván maradni, nem javaslom a Jobbik számára nevének megváltoztatását, semmilyen tekintetben.

Itt nem *„reménytelen kísérletről"*, vagy *„dogmatikus elefántcsonttoronyról"* van szó, arról, hogy *„a jobboldali politika gyakorlatát csiszoljuk vissza annak eszmei és vegytiszta alapjához"*, hanem a szerző egyik kedvelt szavával élve éppen *„gyakorlati"* kérdésről. Vona Gábor *„érzéki csalódásnak"* nevezi, ami az eredeti jobboldaliság számára is megfelelő és felhasználandó tény: *„ha körülné-*

[10] Julius Evola: *Jobboldali fiatalok kézikönyve*. Debrecen, 2012, Kvintesszencia Kiadó, 96–99. o.

zünk Európában, éppen azt látjuk, hogy nem a jobboldal, hanem a baloldal bukott el. Sorra véreznek el a hagyományos baloldali, szocialista pártok, miközben erősödnek a jobboldali politikai erők". Ez a huszonegyedik század elején, közelebbről első évtizedének vége felé kezdődött újra. Bármennyire relatív eredmény, éppen gyakorlati szempontból figyelembe kellene venni. Nem kell törődni azzal, hogy olyan pártok, mint a Fidesz, ma (szintén) meglovagolják ezt, hanem ki kellene mutatni, hogy aki jobboldalinak mondja magát, az magasabb szempontból miért és miben nem jobboldali – amennyiben nem az. Az Iránytű Intézet egyik elemzője is kimutatta a jobb- és baloldaliság kapcsán, hogy *„kiüresedésük ellenére két területen továbbra is fontos szerepet játszanak: a szimbolikus (önmeghatározó/csoportképző) dimenzióban, valamint az interpretációs/elemzői narratíva szintjén. Ennek kapcsán pedig érdemes hangsúlyozni a politikai narratívák és a politikai valóság közti szoros összefüggést. A politológusok, eszmetörténettel foglalkozó gondolkodók számára is fejtörést okoz, hogy a baloldal–jobboldal terminológia hogyan »helyettesíthető be« más, a valóságot pontosabban leíró fogalmi absztrakcióval, anélkül, hogy a politikai folyamatok leírása ne váljon problematikussá."* Napjainkban *„a »jobboldali–baloldali« törésvonal egyszerre mosódik el és nyer új értelmet".*[11]

Természetesen lehet új politikai célfogalmakat keresni, és ez szükséges is, de mindig meg kell vizsgálni ideaértéküket (nem csupán a hangzásukat vagy vélt politikai hatékonyságukat). A konzervativizmusnak olyan sok, legalább öt, és ami igazán fontos, olyannyira eltérő változata alakult ki, hogy nem tartom problémamentesebb, jobban használható fogalomnak a jobboldaliságnál, és a „jobboldali politikánál" sem. A konzervativizmusra mára még több *„történelmi, politológiai és társadalmi félreértés rakódott."* Ha ehhez hozzávesszük az amerikai neokonzervativizmus, bizonyos „neokonok" jelenségét, akkor egyenesen baljós színezetet is kap. Nem tagadom, hogy a „jobboldali politika" mai megvalósulási formái sokszor szintén baljósak, de a konzervativizmus gyakrabban lehet puszta stílus, tartalmi megőrzés nélküli forma, viselkedés. A konzervatívok ritkán beszélnek a megőrzés pozitív, újításkritikától teljesen független tartalmáról. Arról, hogy néhány formán túl mit is kell megőrizni. Magyarország világviszonylatban konzervatív ország, ez kétségtelen. Azt azonban az Iránytű Intézet közvélemény-kutatásai kimutatták, hogy igen kis mértékben ugyan, de az emberek ma itt jobban gondolkoznak a jobb–bal, mint a konzervatív–liberális kettősségben.[12] Ez a kis különbség is figyelembeveendő. És nem csupán mérések és társadalmi szempontok alapján állapítható meg, hogy a magyarságnak eminens nemzetközi szerepe lett a jobboldaliság megőrzésében.[13]

„(…) a jobboldaliság valódi idea, a szó eredeti, platóni értelmében. Látható, látott és látó valóság. Csak egy politikai idea ugyan, de egy* idea*. Egy politikai lényegiség és* valóság*, amelyet szellemi szemünkkel látunk. Az ideák sorába tartozik, melyek – többé vagy kevésbé hierachikusan – a különféle megnevezésekkel illetett legfőbb ideához vezetnek: a Jóhoz, a Széphez, az Egyhez, Istenhez."

A *„modern konzervativizmus"* – mint felvetett új „idea" – esetében komoly fenntartásaim van-

[11] Kovács János: A politikai ideológiák szerepe a 21. században. Új politikai koordináta-rendszer. Lásd a jelen lapszámban.
[12] Uo. Vö. a második és a harmadik ábra magasabb tartományaival.
[13] Horváth Róbert: Konzervatív forradalom. Jobboldali ideológia Európában. *Magyar Demokrata* (Budapest) 5. évf. (2001) 1. sz. (január 4.) 20–22. o. E cikk megírása óta különösképpen igazolódott a fenti állítás.

nak a „modern" szó alkalmazásával (és nem csupán azért, mert eszmetörténeti szempontból a posztmodern korban élünk, így ez utóbbi visszatetsző kifejezést kellene használni, ha mindenáron a korszerűségünket akarnánk bizonyítani). Amennyiben megnézzük például azokat az építészeti alkotásokat, amelyek tervezésében a modernség szempontja volt a döntő, láthatjuk: az ilyen épületek avultak el a leghamarabb, ma ezek az építmények a leginkább nevetségesek (gondoljunk például az 1970-es és '80-as évek „modern" épületeire). Hasonló a helyzet az öltözködési divattal: ami tegnap leginkább „menő" volt, ma már „ciki" és „gáz". Ez az őrült helyzet pontosan akkor és ott áll elő, amikor és ahol a modernség lesz a döntő szempont. Az, hogy valami új, korszerű legyen. Amikor megfeledkeznek arról, hogy valójában csak valami egykor már létezett újulhat meg. Mikor a megőrzés, vagyis az elért eredményekhez való visszatérés figyelmen kívül marad (ami még a divat teljesebben szemlélt világában is elképzelhetetlen).

„Hogy bármely politikai felelősséggel bíró ember az* »elmúlt korba« *szeretett volna vagy szeretne visszatérni (politikai síkon),* »és az akkor létezett társadalmi-gazdasági viszonyokat újrateremteni«*? Mindez egy* baloldali *ellenmítosz."

A magam részéről egyébként mesterségesnek és mesterkéltnek tartom a *„megőrzés"* és a *„megújulás"* közötti ellentétet, amennyiben nem a baloldaliságra, hanem a hagyományokra és a jobboldaliságra is vonatkoztatjuk ezeket. Ma persze léteznek, de nem normális módon. Több mint kétszáz év baloldali dominanciájának jellegzetes ideológiai termékei. Ezt nem a baloldalellenesség állapítja meg, hanem egy intellektuális józanság és elfogulatlanság, amely belátja, hogy megújulni csak valami egykor és most is létező tud. Az *innovatio* gondolata ördögi és lehetetlen *renovatio* nélkül. Semmit nem lehet konzerválni se, ha nem újul meg az időben. Nincs folytonosság változatosság nélkül, és viszont. Múlt sincs jelen nélkül, és viszont. De nem a *modern* ember, hanem a *tradicionális* vallások, a szellemi hagyományok találták fel a folytonosságon belül létező változatosságot, a megőrzéssel együtt járó *renovatiót*. Mi több, e kettős képességen alapult a vallások és a hagyományok története, mielőtt önmaguk ellen fordultak volna (és ezen alapul, mielőtt önmaguk ellen fordulnának). Nem az újításokat erőltető modern és baloldali emberben egyesül a *„megőrzés"* és a *„megújulás"*, hanem a mindenkori hagyományhű és jobboldali emberben, amennyiben nem formalista (vagyis tényleg jobboldali).

El tudják képzelni, hogy a tizenkilencedik századi magyar Konzervatív Párt – az Ellenzéki Párttal szemben álló és a királyi udvarhoz lojális „fontolva haladók" – bármelyik képviselője, vagy akár valamely országgyűlésen kívüli ókonzervatív ellenezte volna a megújulás *minden* formáját? Hogy Metternich mindig a lovat választotta volna a vasút helyett? Hogy teljes egészében ellenezték volna az újításokat? Hogy ha ma élnének, nem használnának mobiltelefont, nem szállnának autóba, nem ismernék a mai trendeket és alkotásokat, s nem látnának semmi értékeset azokban? Nem számolnának a jövővel, hanem csak a múltban, egy *„nosztalgikus eszmei búvóhelyre"* visszavonulva élnének? Hogy a múlt *„nem alap"*, hanem *„cél"* lenne számukra? Hogy bármely politikai felelősséggel bíró ember az *„elmúlt korba"* szeretett volna vagy szeretne visszatérni (politikai síkon), *„és az akkor létezett társadalmi-gazdasági viszonyokat újrateremteni"*? Mindez egy *baloldali* ellenmítosz. Cáfolatok hosszú sorával lehet bizonyítani. Léteztek alkalmi és egyéni túlkapások, de semmilyen tudatosan jobboldali ember nem gondolta, hogy a negatív pólusok érvényesek és célok volnának a maga számára.

A franciából elterjedt modern szó értelme a latin eredetiben „mai", „mai napi" *(hodie, hodiernus)*. A magyar nyelv aktuális eszköztára alapján értelmezve a modern jelentése ily módon „jelenkori", „korszerű", „kortárs". Guénon, Evola és más konzervatív szerzők a modernitás alatt ellenben egy negatív törekvést, magatartást értettek: a körülmények, az idő, az adott kor sajátosságainak túlzó figyelembevételét, igenlését, ami elzár más, nem pusztán időbeli, hanem mélyebben személyes perspektíváktól. Egy mechanikus ráhagyatkozást, az adottságoknak való behódolást, egy materiális biológiaiságot, a valódi szellemi perspektíváktól való, nem tudatos önelzárást. A jelen kornak, korszaknak, az időbeliségnek és a változásnak való megfelelési kényszert. Hamvas ezzel kapcsolatban „korszenvedélyről" beszélt. Kár lenne figyelmen kívül hagyni ezt a felfogást, hiszen a modernség tényleg számos valóságtól távol tartja az embert, és tényleg ez a tulajdonság tartja távol. A *„modern"* ily módon egyáltalán nemcsak a *„megújulás"* képessége, hanem olyan *„túlszaladás"*, amelyről Vona Gábor is írt.

Egyetértek a szerzővel abban, hogy *„a megőrzés és a megújulás két ősi és alapvető tendencia"*, és hogy e kettősség *„turbulens felerősödése"* várható a jövőben, vagyis *„a posztmodern kor politilógiája számára a lényegi kérdés a megőrzés és a megújulás kettőssége"* lesz. Azonban ellenzem, hogy *„modern* konzervativizmusról" beszéljünk. E tekintetben helyesebb célfogalomnak tartom a *„jelenkori" vagy „mai konzervativizmust"*. Modernitás kritikájában alkalomadtán már László András felhívta a figyelmet arra, hogy a modern és a jelenkori nem pontosan ugyanazt jelentik.

A *„modern konzervativizmus"* népszerűsítése kapcsán a leginkább érthetetlen dolog számomra azonban az, hogy egy új politikai megfogalmazás, egy célfogalom, egy új eszme – megint szándékosan nem az idea szót használom (az eszme egyszerű gondolatot is jelenthet) –, miért zár ki másokat? Az írás első bekezdésében finoman azért „magyarázkodtam" a jobboldalisággal kapcsolatos elkötelezettség miatt, mert én magam soha nem gondoltam arra, hogy egyetlen idea, különösen egy politikai idea, elegendő volna a teljes emberi élethez. Úgy a *Magyar Hüperión*, mint más tevékenységeim, azért olyanok, amilyenek, mert mindig is meggyőződésem volt, hogy az embernek sokféle és számos ideával kell rendelkeznie ahhoz, hogy az élete teljes legyen. Bogár László hat politikai karakterű fogalmat javasolt: *jobboldal, polgári oldal, népi oldal, nemzeti oldal, keresztény oldal, konzervatív oldal*.[14] Tekintsünk el most az „oldal" kifejezés problematikus, relatív természetétől.[15] Ezek nyilvánvalóan nem azonos fogalmak és az ideaértékük is eltérő. De miért kellene úgy hozzájuk tenni a *„modern konzervativizmust"*, hogy az összes többi helyére kerülne, kiszorítva azokat? Miért kellene az egymással valamennyire szinergikus és organikus hat korábbi, vagy a további politikai kategóriák értelméről, értékéről, valóságáról lemondanunk? És a jobboldaliság fogalmával kap-

***„Az* innovatio *gondolata ördögi és lehetetlen* renovatio *nélkül. Semmit nem lehet konzerválni se, ha nem újul meg az időben. Nincs folytonosság változatosság nélkül, és viszont. Múlt sincs jelen nélkül, és viszont. De nem a* modern *ember, hanem a* tradicionális *vallások, a szellemi hagyományok találták fel a folytonosságon belül létező változatosságot, a megőrzéssel együtt járó* renovatiót."

[14] Bogár László: Nemzetstratégiai töprengések. *Magyar Hüperión* (Budapest) 1. évf. 1. sz. (2013. május) 7. o.
[15] Lásd Horváth Róbert: A nemzeti oldal néhány sajnálatos fogalmi tévedéséről. Uo. 3. évf. 3 sz. 222. o.

csolatban – minden szükségszerű hiányossága ellenére – különösen felmerül ez a kérdés.[16]

✣

Fel lehet vetni: van olyan, amikor egy kifejezés kiürül. Nem lesz már képes arra, amire korábban: hogy egy idea – a valóság szellemi látása – hordozójául, felmutatására szolgáljon. A „jobboldali politika", a „jobboldali pártok" egyre távolabb kerülése a lényegi értelemben vett jobboldaliságtól – amely egyértelműen felülmúlja a baloldaliság ideaértékét –, tényleg felveti, hogy a jobboldaliság csupán meghatározott ideig lehet politikai idea. Kimerült volna már a jobboldaliság fogalmának ideahordozó ereje? Mikor jár le az ideje? Lejár egyáltalán valamikor? Mielőtt túlzottan pragmatikus szempontokból megválaszolnánk ezeket a kérdéseket, figyeljünk arra az elvi igazságra, hogy például az ajtó mint olyan *ideája* nem jár le. És ha a politika messze nem is azonos az ajtóval, az utóbbi idealitásának örökérvényűségéből azért tanulhatunk.

„Az ideák világa nem a tömegek kérdése, nem populáris kérdés. (…) Vagyis a dolgok ideális természetét alapvetően semmilyen történelmi, politikai és társadalmi változás nem változtathatja meg teljesen. Mióta megszületett, a jobboldaliság ideájának nincs véglegesen determinált időbeli hossza."

Az ideák világa nem a tömegek kérdése, nem populáris kérdés. Ha a politikának tekintettel is kell lennie ilyen viszonylatokra, azoknak nem szabad szükségképpen befolyásolniuk a meghatározó személyes kontemplációkat. Vagyis a dolgok ideális természetét alapvetően semmilyen történelmi, politikai és társadalmi változás nem változtathatja meg teljesen. Mióta megszületett, a jobboldaliság ideájának nincs véglegesen determinált időbeli hossza. Ha a baloldaliság eltűnik, ez változik, de ettől még messze vagyunk, minden mostanság bekövetkezett, nyilvános politikai bukása ellenére. Mert a baloldaliság, ilyen vagy olyan formában, vissza-vissza fog térni.

✣

Véleményem szerint a Jobbik elnöke téved, amikor azt írja, hogy a jobboldaliság és a baloldaliság egy koordináta-rendszer vízszintes tengelye, amelyre egyetemesen érvényesebb pozitívumok és negatívumok függőleges tengelyét kell helyezni. A politikai eszmetörténet szempontjából a jobb- és a baloldaliság gondolata olyan, hogy képviselői nemcsak a horizontális, hanem a vertikális tengelyt is mindenkoron maguknak követelték. A jobboldaliság és a baloldaliság ma is egyaránt jogot formál a függőleges tengely abszolút pozitívumának státuszára. A politika olyan műfaj, melyben a nem-kettősséghez – a hamis törésvonalak, a végletes társadalmi kettéosztottság stb. felszámolásához – paradox módon a dualizmuson keresztül vezet az út.[17] Ha valaki mindenáron *„megosztást"* lát a jobb- és baloldaliságban, a törésvonalak puszta *„hamisságát"*, s az értelmetlen társadalmi *„kettéosztottság"* negatívumát hangsúlyozza, az még nem találta meg *a kettősség értelmét*. Következésképpen nem tudja önerőből egyesíteni, felszámolni a dualizmust. Mert nem helyezte megfelelő, funkcionális helyére a nem-kettősségen belül. Kerüli a valóban döntő és inspiratív, nagy feszültségeket, s a merő harmonicizmus minőségeket egybemosó szintjére süllyedhet, akkor is, ha politikailag harcol.

[16] Főszerkesztői bevezető. Uo. 1. évf. 1. sz. 5–6. o.

[17] Bővebben lásd Gődény Jonatán: A nem-kettősség politikája. *Magyar Hüperión* (Budapest) 1. évf. 3. sz. (2013. november) 359–365. o. És uő: A dualitás szerepe a politikában. Uo. 2. évf. 3. sz. (2014. augusztus) 354–361. o.

✣

Végezetül múltinterpretációval szeretnék foglalkozni, legalább röviden. Nem önálló módon teszem, de túl a megőrzés–megújulás *„megosztáson”*. Friedrich Gundolf, a George-kör kiemelkedő szerzőjének e lapszámban közölt írásából remélhetőleg meg fogjuk érteni, hogy a múlt nem választható el a jelentől. A múltból *„mindenkor érvényes példaképeket sajátíthatunk el, olyan gondolatokat, amelyek által gondolkozásunk mindenütt jelenlévő és minden esetben használható mintákat és szabályokat kap.”* E szerző Hüperión poétikus, „romantikus” értelmezőjéről, Friedrich Hölderlinről (1770–1843), egy német „ikonról” ír, akinek Görögországa nem *„egy régmúlt, külső világ leképezése, hanem egy belső jelleg kivetülése”*. Hellász Hölderlin *„szelleme eredeti formája, nem pedig történelmi tapasztalatok tartalma”*. Nem *„romszentimentalizmus, s nem – ahogy Haym óta a legtöbben képzelik – ürességből jövő és álmot helyettesítő, romantikus vágyakozással áthatott, mit a valóság megtagad. Természetesen Hölderlint magát is úgy értették félre, miszerint hellén szenvedélye honvágy lenne egy elmerült világ után, a benső jelen áradása helyett.”* A zsidó származású Gundolf szerint e nagy német költő képes volt arra, *„hogy az áthagyományozott mítoszt saját hajnalfényű újdonságává alakítsa, minden történelmit, múltbélit megolvasztva a jelenkor tüzében.”* Felvázol egy lehetőséget, miszerint a *„relikviakultuszban és Hölderlin Athénjában semmi közös nincs. Ahogy görög természete nem távoli, úgy görög kultúrája sem múltbéli. Számára mind a kettő a leginkább jelenvaló erő, azon istenek megjelenései, akikben legjobban hitt, élő akaratának megnyilatkozásai, nem képzeletének üres árnyai, hanem saját véréből született látomások, a magasztos képek utáni vágya pedig nem az elveszettek, hanem az élő egybeolvadás utáni sóvárgás”*. Hölderlin a múlt hőseit és sajátosságaikat *„nem egyszer és mindenkorra elmúltaknak, hanem bármikor megvalósíthatónak látja”*, s mi szeretnénk hozzá hasonlóak lenni, megmutatni, hogy *„merre találhatók a legnagyobb lehetőségek”*. *„Az athéniak történelme és kultúrája Hölderlin számára azoknak az életerőknek a megfigyelt valóra váltása, melyeket önmagában lehetőségnek, mindenki más számára pedig szükségszerűségnek érzett. Saját lelkével vívta meg Athén viszályát a perzsákkal, a géniusz küzdelmét a mindennapok fojtogató szorítása ellen.”*

És tovább a mély, komoly múltinterpretáció felé: *„[Hölderlin] nem azért találta a görögséget lenyűgözőnek, mert saját világával elégedetlen volt, hanem mert tudta, hogy egy szép Hellász él a benne, s ezért a környezetét szűkösnek találta. Nem úgy küldték a világba, mint immár érvénytelen tudás hordozóját és birtokosát, hanem mint nem kevésbé fontos és erős hitéét és világérzetéét.”* Számára a múlt a jövőt is formálta, átalakította! Ezért ő maga *„telve van csaknem magával ragadó bizakodással, mintha nem hiábavalóan időzne a szent árnyéknál, mintha az elmerültek vigasztaló híreket hoztak volna neki.”* Mert *„ami isteni volt, még most is az”*, és – így – a jövőben is az: *„a múlt és a jövő immár utólagos fogalmak. Gondolati formák, s nem valóságok. A költő számára csupán örök jelen létezik, azaz ő maga időtlenné válik: törvényei nem az időből, hanem istentől származnak”*. Gundolf szerint az *„adott kor daimóni ellenfeleiben rejlik azonban legtöbbször a jövő: így rejlett Platónban, s így rejlett Dantéban is”*. *„Hellász valós és élő is volt, ezért fel kellett ébrednie. Így éledt fel neki a múlt és a jövő, egy jelenbéli sorssal együtt.”*

„Nem az újításokat erőltető modern és baloldali emberben egyesül a »megőrzés« és a »megújulás«, hanem a mindenkori hagyományhű és jobboldali emberben, amennyiben nem formalista (vagyis tényleg jobboldali).”